

mintegy 5 ezer főt számláló közössége számára megteremtse a magas szintű kereskedelmi, egészségügyi, művelődésügyi alap- és középszintű ellátást. A vonzáskörzet etnikai sokszínűségét gazdagítja a 8-as számú főközlekedési út mentén levő Rábafüzes, Jakabháza, Rönök és Nemesmedves nem elhanyagolható nagyszámú német ajkú lakossága.

Szentgotthárd munkástelepülés. 1900-ban a megye munkáslétszámának 39,5%-a településünkön dolgozott. Az utóbbi évtizedek kiegyensúlyozottabb ipartelepítése és a növekvő szintű infrastrukturális igény módosította ugyan ezt az arányt, de a helység aktív keresőinek (5500 fő) 65%-a ma is az iparban és az építőiparban dolgozik. Legismertebb üzemai a selyemgyár (1750 dolgozó), a nagy múltú kaszagyár (800 fő), amely ma a RÁBA Vagon- és Gépgyár egyik gyáregysége, a bútorgyár, a téglagyár és a divatárüzem. Vállalatai évente kb. 1,7 milliárd forint termelési értéket állítanak elő, eredményesen törekednek a korszerű követelmények teljesítésére.

Szentgotthárd jó színvonalú intézményhálózattal rendelkezik. Gyermekintézményeiben (80 személyes bölcsőde, egy 200 személyes tanácsi és egy 100 fős selyemgyári óvodában) minden, arra igényt tartó szülő gyermekét szívesen látják. Általános iskoláin kívül jó hírneve van a gimnáziumnak, néhány szakmában szakmunkásképzés is folyik. 1981-től önálló zeneiskolát szerveztek, amelyben 170 gyermeket nevelnek és tanítanak.

Az egészségügyi ellátást a négy orvosi körzet, a főállású üzemorvos és a kialakított gyermek- és anyavédelmi szolgálat végzi. Az ország második legnagyobb rehabilitációs kórháza működik itt, amelyben többnyire a szív- és érrendszeri, valamint a mozgásszervi betegségek utókezelése folyik. 64 személyes öregek napközi otthona áll az idősek szolgálatában és a fővárosi tanács tulajdonában egy 530 ágyas szociális otthon is van.

A kereskedelmi szolgáltatás kiterjedt. A település turisztaszállóval rendelkezik, a minőségi szállásigények kielégítésére egyelőre nincs módja. Pedig az elmúlt időszakban megnőtt az idegenforgalma. A Szentgotthárdhoz tartozó Rábafüzes határátkelőhelyen 1982-ben csaknem 400 ezer személy lépett át, közülük nem kevesen útbá ejtették a nagyközségeit.

Az 1969-ig járási székhelyként számon tartott, ma úgynevezett „középfokú társközpont szerepkörrel” rendelkező Szentgotthárd dinamikus fejlődésében a lakosság tevékeny közreműködése is meghatározó volt. Egymás után két évben az egy főre jutó társadalmi munkában kiugró eredményeket értek el, az 1982-ben elvégzett munka értéke kilencmillió forint volt. A 800 éves évfordulóra a település lakói lelkesedéssel készültek, és abban reménykednek, hogy a jubileum tájkán a helység elnyerheti a városi státust.

Szabó László

A dolhai csata emléke

1703. június 7.: a Rákóczi szabadságharc kezdetét jelentő dolhai csata, 1903. június 8. pedig a dolhai kuruc emlékmű felavatásának napja volt. A 280 évvel ezelőtti harc mozzanatai közismertek, de a kuruc hősök emlékét ma is hirdető oszlop felállításának és felavatásának története ugyancsak méltó arra, hogy az ünnepi eseményt felelevenítsük.

A máramaroszigeti tanítói kar 1903. február 4-én átiratot intézett a jogakadémia tanári karához és felhívta az ifjúságot, hogy „1903 június 7-én, mint a Rákóczi-kor küszöbén, mely egyszersmind megyénk történetének is egyik legfontosabb mozzanata” – Rákóczi-emlékünnepeket rendezzen. Különös figyelmet érdemel a tanítók elvi állásfoglalása, miszerint: „Nincs itt szó protestáns és katolikus ünnepéről. Hiszen a mai kor ferde felfogása s az alattomos utakon járkáló túlságos loyalitás talán ezt is fel fogja találni. Itt tisztán a szent küzdelem emlékéről lehet szó.”

Mennyire igaz volt a feltevés, milyen előrelátó volt a tanítói kar, azt hónapokkal később igazolta az avatóünnep. A monarchia közigazgatása különös egyházi jelleget kívánt adni az emlékezésnek, hogy ezáltal tereje el a nép figyelmét a szabadság forradalmi eszméjéről. Vitathatatlan, hogy a Rákóczi elé ment küldöttség tagjai között volt *Papp Mihály* dolhai görögkatolikus lelkész, s hogy az alsópapság a kuruc eszmék mellé állt, azonban a *Máramarosi Lapok* (jún. 14.) cikkírójának kell igazat adnunk, aki kifejtette: „Ha első volt Máramaros népe a most kétszáz esztendővel ezelőtti történet események megértésében és vércsejtelésében, úgy illik, hogy első legyen a kegyelet kinyilatkoztatásában is”.

Igazán a nép és az ifjúság ünnepelt, akik tanítóikkal már a hivatalos ünnepi gyűlés előtt, külön is megemlékeztek az évfordulóról.

A máramaroszigeti Vigadóban – amely ma néprajzi múzeum – megtartott márciusi kuruc-estély vezette be a dolhai csata 200. évfordulójának előkészítését. Ekkor Uray Imre képviselő bemutatta a három „kurucivadékot”, úgymint: *id. Esze Gábort, ifj. Esze Gábort és Belényessy Ferencet*, akik kibontották zászlójukat, melynek felirata büszkén hirdette: *Tarpa kuruc volt, az is lesz.*

Az emlékoszlop északi oldalának felirata

A dolhai Rákóczi-emlékbizottság április 20-án „Kérő szótat”-ban fordult a megye lakosságához a „Dolhán felállítandó Rákóczi-emlék érdekében. A felhívásban utaltak arra, hogy Dolha volt a szabadságharc kiindulópontja. „Az itteni hegyek közt lobogtak először Rákóczi lobogói Istenért és a szabadságért! Itt vívták az első küzdelmet a kurucok . . .” „Most is látható a község felett elterülő mezőn a gyászos sírhalom, mely e szabadságharc első halottainak hamvait takarja: de fájdalom, semmi emlék nem jelöli azt. Dolha község lakossága saját kebelében már régebben mozgalmat indított meg egy e helyen felállítandó Rákóczi-emlék érdekében, gyűjtést rendezett, melynek lett is némi eredménye, de ez oly csekély (mindössze 180 korona), hogy ezzel a hősökhez méltó emléket felállítani nem lehet”. Kéri az emlékbizottság a lakosságot, segítse adományaival a tervet: „Hadd jelölje itt emlékoszlop a helyet, hol a máramarosi, beregi, ugcsoi és szatmári kurucok hőiesen küzdve estek el a szabadságért. Hadd legyen ez oszlop az utókorra nézve is emlékjel és buzdító eszköz a Szabadságra!”

Ezt követően az emlékbizottság egyhangúan *Kovássy Zoltánt*, a máramarosszigeti állami tanítóképző igazgatóját kérte fel az avatóbeszéd megtartására. Az igazgató a megtisztelő felkérést elfogadta, és megírta a bizottságnak: „mint a megye szülőtte, buzgósággal óhajt eleget tenni a bizalomnak”. Az előkészítés során *Hatsfaludy László*, a dolhai járási főszolgabíró *Thaly Kálmán*hoz fordult, aki helyeselte, hogy az emlékoszlopot a község belterületén helyezték el, mert ott folyt a csata, és ott esett el ötven kuruc *Nagy Márton* kapitánnyal együtt. Az emlékoszlop, a felállítással együtt, 2200 korona költségbe került. Az emléket *Riber János* építész tervezte és készítette Resicabányán.

A máramarosszigeti tanítóképző 16 növendéke *Kovássy Zoltán* igazgató, *Somló Bertalan*, *Kárpáti Ernő* tanárok vezetésével már előtte való napon, ének-, trombita- és dobszó mellett érkeztek a községbe. A liceum 19 tanulója *Glán Ferenc*, *Kelemen Ferenc*, *Bartha János* és *Király Uzor* tanárok vezették. A diákok az iskolában kaptak szállást. Június 7-én este 11 órakor, a tanítóképző diákjai szerenádot adtak és tisztelegtek Rákóczi tábornokának leszármazottjánál, *Teleki Gyulánál*.

Június 8-án, pünkösd második napján, reggel 8 órakor megszólaltak a község harangjai. A kor szokásának megfelelően templomba vonultak a község lakói *Damjanovics* esperes vezetésével, ahol *Balogh Mihály* püspöki helynök celebrált díszmisét, majd – a templomból kijövet – megáldották az emléket. Ezzel lényegében véget ért az egyházi jellegű ünnep, amit az emlékmű felavatása követett. Mozsárdurrogás közben érkezett meg a megye alispánja, *Szabó Sándor*, déli 11 órakor. A községi képviselőtestület gyűlésén adta át az emlékbizottság az oszlopot a község előljáróságának megőrzésre.

Ezalatt a máramarosi általános tanítóegyesület huszti köre az állami iskolában tartott ünnepélyt. Itt *Róth Péter*, huszti polgári iskolai tanár, ünnepi előadásában emlékezett meg a dolhai csatáról. A gyűlés –

Bökényi Dániel máramarosszigeti tanár indítványára, táviratot küldött *Thaly Kálmán* címére. „A dolghai Rákóczi-émlékjel felavatása alkalmából a Rákóczi szellemének szentelt tanítói díszgyűlés lelkesedéssel üdvözli ns. képviselő urat, mint a hazai történelmünk legmagasztosabb korszakának ismeretében tanító-mesterünket. Hódoló tisztelői: Máramaros vármegye egyetemes tanítókará”.

Az emlékmű felavatása délelőtt fél 12 órakor történt. Az oszlop a Teleki-kastély és a görög katolikus templom közötti téren állt. Közéleben, a kastély kertjében, a század végén még kizöldült az a szomorúfűz, melyet csemetekorában Teleki József hozott haza Szent Ilona szigetéről. Napjainkban is a régi szöveget hirdeti az emlékoszlop cirillbetűs, rutén nyelvű felirata (északi oldalán) – „Istennel a hazáért és szabadságért! A II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának első csatájában 1703. június 7-én elesett hős kuruc vitézek emlékére”. A déli oldalán pedig azt olvashatjuk: „Kiontom, véretem apámért, anyámért, megöletem magam szép gyűrűs mátkámért, meghalok én még ma drága hazámért.”

Festői kép tárult az érkezők elé. Az oszlopot a díszes népviseletbe öltözött dolhai és környékbeli rutén lakosság és a tanulóifjúság vette körül. Mindenki levett kalappal várta a felavatást. A távolból Rákóczi keseregőjét fújta – kuruc ruhában – az ünnepre érkezett ungvári tárogatós. Ilyen hangulatban lépett az emelvényre *Kovássy Zoltán* igazgató, hogy megtartsa avatóbeszédét. Végigvezette hallgatóit a történelmi fejlődés útján, hogy megérthetővé tegye a szabadságharc korszakos jelentőségű mozgalmát. Elmondotta: „200 éve már annak, hogy azon a helyen, ahol állunk, Rákóczi kurucai először csaptak össze a labanc haddal. Talán éppen alattunk, talán kissé távolabb porladnak azok holttetemei, kik véreket áldozták a szabadságért.” Ismertette a nap jelentőségét és utalt azokra a kimagasló mozzanatokra, melyek örökké maradandók és elvülhetetlenek lesznek a történelem lapjain.

Az ünnepi avatóbeszéd után *Balogh Mihály* rutén nyelvű megemlékezésében ismertette a történelmi eseményt. *Kassay Endre* tanuló elszavalta a „Rákóczi” című költeményt, majd *Kelemen Ferenc* gimnáziumi tanár, a máramarosszigeti tanári kör és ifjúság nevében szólalt fel: „Ime, itt állunk azon a helyen, hol a kor első hősei mártírjainak vére összevegyült a millió és millió porszemmel, hogy táperőt nyervén az anyaföld, mindinkább erősebben és izmosabban emelkedjék ki a szabadság fája. Óh, te szabadság fája! Te golyótája a függetlenséget szomjazó nemzeteknek. Sok, nagyon sok vér kellett a te táplálásodra, és még mindig nem érted el azon nagyságot, melyen túl terjeszkedni lehetett volna. A te nagyságodért fogott fegyvert *Bocskai, Bethlen, Thököly, Rákóczi Ferenc*, ezt a szót hangoztatva haltak el a csatatéren a névtelen hősök ezrei.”

Majd bátran és nyíltan rámutatott arra, hogy ha nem is a hivatalos körök, de „... a nép legnagyobb része tud és akar lelkesülni a múlt emlékein.”

Beszédét azzal fejezte be, hogy „... a szabadságért és függetlenségért a legnagyobb bátorsággal és mindent eltipró kérérlhetetlenséggel kell küzdeni”.

Ezután ismét megszólalt tárogatón a „Hej Rákóczi, Bercsényi” dallama. Az emlékmű felavatását koszorúzási aktus, majd 250 személyes közebed követte az állami fiúiskolában.

A díszében elsőként a kerület képviselője emelt poharat „a koronás királyra” – a kuruc ünnepen! Erre azonnal felállt *Kovássy Zoltán* és válaszában „... a szabadságról, mint a nemzetek fennmaradását biztosító legfontosabb tényezőről” beszélt. Ez a kis epizód is rávilágít arra, hogy milyen megfontolt előrelátással őrködött a máramarosi tanítói kar a szabadságünnep eszmei tisztaságán. Mennyire helyes volt a februári átirat figyelmeztetése, hogy a „szent küzdelem” emlékét óvják a túlságos lojalitás útján járó ferde felfogástól!

A díszében közben érkezett meg *Thaly Kálmán* sürgönyválasza, melyet *Révész Lajos*, a máramarosi tanítói kar elnöke olvasott fel: „A máramarosi hazafias tanítókar szíves üdvözlétét hálásan köszöni a debreceni öreg kuruc”. Éjfélig tartó népiünnepély és táncmulatság zárta be az avatóünnepet, melyen részt vett a környék egész lakossága.

A dolhai lakosok között – a néphagyomány szerint – különösen a *Kukla* család tüntette ki magát az 1703. június 7. csatában, melynek tagjai részt vettek az avatóünnepségen. A leszármazók ma is élnek Dolhán és él emlékezetükben, hogy apjuk és nagyapjuk jelen volt a század eleji ünnepségen.

Máramaros népei ma is híven őrzik Rákóczi kurucainak emlékét.

Dr. Kovássy Zoltán

